

Смер: васпитач у предшколским установама

Трећа година

Предмет: Методика развоја говора

Проф. др Бошко Миловановић

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ У РАДУ НА РАЗВОЈУ ГОВОРА

Планирање рада

Дете учи по сопственом избору, по избору одраслих и по неком плану и програму (установа нека за збрињавање деце). Тај програм треба да буде такав да дете то може прихватити. Да би се програм реализовао мора се направити план, без обзира на узраст деце.

Планирање је карактеристика и одлика свесног људског рада, за разлику од инстинктивног рада који изводе пчеле, мрави, птице, паук итд.

Планирање је осмишљено пројектовање целокупног рада и садржи: 1. временски редослед обраде програмских садржаја рада, 2. начин реализације програма (методе и облик рада), 3. радно-игровна средства, 4. корелацију и концентрацију садржаја рада-игре, 5. коришћење уџбеника, приручника, зборника и текстова дечје књижевности, 6. коришћење прослава, празника и пригодних датума итд.

Планирање рада са децом до поласка у школу зависи од начина збрињавања деце, тј. од карактера установе и оно је то што институционално збрињавање и смештај деце разликује од обичног нестручног чувања деце од кућних помоћница, бака, дека итд. У ствари, и један и други начин збрињавања деце (чување код куће или у некој установи) у основи јесте чување, али су разлике у начину чувања и рада са њима толико велике да о томе не треба ни говорити. Ово се односи и на јаслени узраст иако збрињавање у јаслицама има неке недостатке у односу на негу коју детету може пружити кућно збрињавање (велики број деце у јаслицама које никад не могу заменити мајчински или других блиских рођака односи), али те недостатке јасленог смештаја (треба да) надокнађује стручни рад неговатељица-васпитачица. Дакле, било какав институционални начин збрињавања деце, било којег узраста, незамислив је без

планирања рада, јер би се то, онда, претворило у обично чување деце, као што то раде нестручна лица. Није ту битно да ли деца долазе у установу сваког дана или само два или три пута недељно, да ли је целодневни или полудневни боравак деце, је ли то путујући вртић или збрињавање деце радника неке веће радне организације или при месној заједници, при друштвеном клубу радника наших у иностранству, окупљање деце у играоне библиотеке итд. Чим је то установа, мора се рад са њима планирати. Од карактера установе и њеног плана рада зависи и режим дневног живота и рада у њој.

Планирање рада јесте најтежи, али и најважнији задатак. Од квалитета плана рада зависи успех у раду са децом у првом реду. Наравно да успех зависи и од много чега другог (стручна спрема васпитача, радно-игровна средства, услови рада у установи и карактер установе, тј. начин збрињавања деце итд.), али је добро планирање темељ за добар рад. Почетницима је тешко да планирају рад, без обзира на школску стручну спрему, јер без радног искуства они то не могу обавити, па им у томе помажу и њихов део посла у планирању рада изводе старији и искуснији, односно за то стручни (педагог, непосредни руководиоца, ментор и сл.). Кад почетник престане то бити, он је најпозванији да планира рад за своју групу деце. У ствари, планирање рада увек је колективна делатност и ту сваки радник установе, према своме радном месту даје свој допринос-удео у изради плана рада установе, а полази се од узраста групе па се планови рада група обједињују или обратно (полази се од плана рада установе и начина збрињавања деце па се планови рада за радно-узрастне групе деце конкретизују).

Друго, веома важно питање у планирању рада јесте то што се мора водити рачуна, тј. полазити од међусобне повезаности (корелација) свега онога што чини психофизички развој детета, тим пре и више, ако је радна група млађа. Значи, о одвојеном планирању рада из сваког подручја делатности не може ни бити речи па је, тим више, планирање и теже — сложеније а и важније (чак се и у школском планирању рада мора водити рачуна о повезаности програмских садржаја нарочито сродних предмета. Баш због таквих специфичности раста-развоја детета и рада са њима до поласка у школу, има присталица непланског рада са децом, што је, у ствари, свођење таквог рада на обично чување деце, као што чини свака нестручна особа. Противници планирања рада са децом до поласка у школу обично узимају као аргументе баш ту међусобну повезаност у целокупном раду са децом (корелације) а и тзв. непланске и непредвиђене могућности доживљајно-игровне ситуације које се, могу некада изненадно појавити, за које морамо увек бити спремни и прихватити их. Уосталом, све што ми (васпитачи) са децом радимо до поласка у

школу, све је то за њих као случајно, све је то игра, док је за нас то скоро увек испланирано и унапред припремљено, јер ми имамо (иако оријентационо дате) програмске садржаје за тај (сваки) узраст деце а пратимо, запажамо и бележимо (јаслени узраст) или испитујемо и правимо одговарајуће показатеље и индексе за целу радну групу (не само) из развоја говора (за групе 3–7 година).

Дакле, кад се говори о планирању рада, илузорно је узимати у обзир само рад на развоју говора деце, без осталих одлика дечјег психофизичког развитка и подручја њихових делатности. Но, то је посебан проблем који би захтевао другачију концепцију књиге (рецимо, Рад са децом до поласка у школу, одвојено за јаслени од предшколског узраста или заједно за све узрасте). За сада, ипак, да поменемо неке основне ствари из планирања рада на развоју говора, у оквиру целокупног планирања рада са децом. Уосталом, рекли смо да се рад на развоју говора деце одвија у свим контактима са њима током целог дана, без обзира на врсту контакта и рада (корелација рада, а говор се протеже као црвена нит и све то обједињује). Без обзира на врсту и на време индивидуалних, у мањим игровним групама или са целом узрасном групом фронталних контакта, ми треба да знамо зашто баш тада (јутарње активности, неговање културно-хигијенских навика, обеди, слободне активности, послеподневни боравак деце до повратка кућама, посебно на усмереним активностима из развоја говора) и тако, садржајно, на такав начин говорно контактирамо са децом. А да бисмо то успешно чинили, морамо бити стручно оспособљени, морамо познавати свако дете, његова предзнања и способности, ток његова развоја уопште (не само говорног) и, најзад, морамо планирати целокупни рад са децом а посебно на развоју говора, јер без говора незамислив је било какав рад са њима.

Дакле, планирање рада на развоју говора деце до поласка у школу, мора обухватити све врсте и облике наших контакта са децом, који увек треба да буду пропраћени говором васпитача и деце, као и деце међусобно, све у зависности од њихова узраста.

ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

Зове се глобално, оквирно, грубо, оријентационо планирање. Обухвата два модела: 1. планирање годишњег рада и 2. планирање рада на зимовању, летовању, за време летњег распуста (у установи).

1. Планирање годишњег десетомесечног рада

Програмски садржаји дају се по подручјима рада (за узраст 3–7) или по узрасним групама (јаслице), или све заједно, и то за целу годину. Те садржаје

треба разбити-поделити на десет месеци, уважавајући принцип хоризонталне корелације (међусобне повезаности садржаја рада из свих подручја рада и остале услове корелације) и концентрације рада. Наравно, васпитач планира рад само за своју узрасну групу, водећи рачуна и о вертикалној корелацији (однос и повезаност) »градива« из развоја говора у све три узрасне групе предшколске (3–7) или о особеностима психофизичког развоја деце у јаслицама.

Временска концентрација рада (месеци, годишња доба) условљава избор садржаја на којима ће се изводити рад из сваке области (овде, из развоја говора), односно на којима ће се вршити-изводити реализација програмских садржаја (глас, реч, реченица итд.). Тематика концентрације рада предвиђа из које ће се теме бирати садржаји на којима ће се радити, вежбати, развијати поједини елементи говора (реализовати васпитно-образовни програми рада). У оба вида концентрације рада са децом (временски и тематски) вршимо ограничавање на битно у садржају из развоја говора. Груписање садржаја на којима се вежба и развија неки елемент говора, вршимо по темама. Неки препоручују и тзв. планирање у блоковима: да се у току реализације плана васпитач може оријентисати-прилагођавати специфичним интересима и потребама појединаца или целе групе, на основу стања њихове језичке развијености, односно оног дела који се тог момента вежба (упореди: недељни план). Теме могу бити најразличитије а одабране по принципу месец – годишње доба, начину перципирања стварности (оптика, акустика итд.), природних појава (киша, ветар итд.), животињски и биљни свет итд.

Приликом планирања оба вида-облика годишњег рада (десетомесечног и посебног за зимовање-летовање, летњи распуст у вртићу) има се у виду принцип доживљаја, тј. **доживљајно активирање деце**. А то ће зависити, поред осталог, и од месеца – годишњег доба, што условљава избор садржаја који ће се користити у раду (овде, на развоју говора) а садржај и теме иницирају одређена радно-игровна средства. Све је то условљено и повезано, а у служби је стварања доживљаја детета одн. целе групе, којим се покрећу и развијају интелектуалне, вољне, емоционалне, језичко-изражајне и друге функције и особине. Позната је улога доживљаја уопште а уметничког посебно. Код деце то је повезано: игровна активност и доживљај, везан за импресију (утисак) и мисаону прераду стечене перцепције а изазива — тендира ка експресији (изразу) доживљаја. Доживљаји и те како мотивишу децу на активност, било да су плански иницирани, било да су спонтано настали. Рад са децом планира се на принципу систематичности и поступности, али се користе и спонтани доживљаји, поготову за време зимовања, летовања, рада у вртићу за време летњег распуста.

2. Планирање рада на зимовању, летовању, за време распуста

Планирање рада (не само на развоју говора) за време зимовања, летовања и летњег распуста такође се заснива на програмским садржајима, али је сада прилагођено новонасталим ситуацијама:

А. групе су мање или веће од нормалних у вртићу;

Б. најчешће су хетерогене по узрасном саставу деце, па се програмски садржаји на основу тога бирају и комбинују, односно прилагођавају узрасном броју деце која преовладавају (више има деце млађег а мање средњег узраста или обратно);

Ц. деца су више напољу, скоро стално, сем када обедују и спавају или кад је невреме, и то на клизању, санкању, играма на снегу, купању, сунчању, играма у / на води, шетњама и играма разним на пољани, игралишту, у парковима, пропланцима итд.

Сада су другачије теме и њихова концентрација из свих области рада са децом. Баш у оваквим ситуацијама долази до изражаја основна дечја делатност — игра, и то највише слободна игра, али се дете креће и трчи (физичко васпитање), виче и пева (музичко), гласа се, цичи, смеје се, говори и на разне начине изражава своја емоционална стања, психолошке и мисаоне особености, социјалну прилагођеност (матерњи језик), упознаје нове пределе и људе (околина) итд. Без планирања-предвиђања, макар оријентационо, које се после прилагођава новонасталим ситуацијама могу се зимовања, летовања и два летња месеца у установи претворити у досадно чување-бдење над децом, па их спутавамо у играма из бојазни да им се нешто не деси, уместо да их планирано-организовано подстичемо да максимално искористе погодности зимовања, летовања, двомесечни летњи боравак у установи, за свестрано њихово физичко и психичко активирање и развијање њихових (не само говорних) способности. Те благодети не можемо максимално искористити ако не планирамо шта ћемо, када, како и где радити са децом, опет полазећи од оријентационо датих програмских садржаја рада, хетерогености или хомогености групе, места и доба годишњег (времена) бављења. Није то само кућни ред, дневни режим живота, без којег се не може ни замислити живот ниједног колектива, поготову институционалног предшколског васпитања. То је планско коришћење свих природних и временских погодности што се деци пружају (у којима се налазе) и уткивање у то програмских садржаја из свих подручја делатности, спонтано и ненаметљиво, коришћењем корелације. Овде помињемо неке за развој говора деце. Наиме, наставна су средства све оно што децу окружује и до чега сама,

или уз нашу помоћ, могу доћи. Због тога васпитач треба унапред да се упозна са местом куда деца иду на летовање-зимовање, да разгледа околину, терене, игралишта: он зна које је годишње доба, која ће деца ући у састав групе, зна чиме ће се та деца тамо највише бавити (скијање, пливање, игре), треба да зна шта му деца досад познају-знају језички о томе (једно је знање-разумевање а друго је језичко изражавање). Васпитач из литературе или уопште, из запажања, испитивања и праћења говора деце, треба да зна њихову језичку развијеност. На основу свега тога он може испланирати за шта му који текст-садржај може користити, који ће облици дечје активности и за шта бити најпогоднији (не само за развој говора), које и какве врсте корелације из свих области може примењивати. Чак се могу испланирати и теме разговора (и говорне игре) и за успут, у зависности од тога која се све саобраћајна средства користе и кроз која места и у које време пролазе. А теме и концентрације материјала за време зимовања, летовања и летњег борављења деце у вртићу саме се намећу. Наравно да мора доћи до изражаја и васпитачева сналажљивост у датој игровој ситуацији на лицу места, коју треба одмах и свестрано искористити, јер ће бити пуно нових и за децу непознатих ствари, доживљаја, знатижеље, радозналости, што се може идеално искористити у датом моменту који се никад и никаквим планом не може предвидети, али за који васпитач мора бити спреман. Посебно је питање ако је (и кад је) васпитач раније посетио место летовања или зимовања па испланирао на шта ће деци посебно обратити пажњу, усмеравати их да посматрају, прикупљају, описују, праве своје збирчице итд. Планирање овде (за зимовање, летовање или рад у вртићу за време летњег распуста) не само да није никаква сметња, већ, напротив, прилика да се максимално искористи доживљајно активирање деце и прилагоди рад на реализацији неких програмских задатака и садржаја. Концентрација садржаја игара и централна образовно-васпитна грађа одређене су самом врстом дечје рекреације: зимовање, летовање, летњи боравак у вртићу (оно што пружају тада).

Деца воле да иду на зимовања и летовања па због тога могу (и треба) унапред да буду упозната и она (не само њихови родитељи) куда се и када иде, колико се тамо задржавају, шта ће све видети, радити, играти се итд. То може да активира децу у васпитном погледу за време рада у вртићу а да их и посебно заинтересује и психички-емоционално припреми, пред полазак, за свестраније активности на зимовању или летовању. Тако деца броје дане када ће поћи, распитују се шта ће све тамо видети и радити, васпитач разговара и са њима како да их родитељи припреме, прича им шта ће све тамо видети, радити, играти се, деца сама замишљају и измишљају доживљаје, сусрете, игре и сл., а

присећају се ранијих сличних одлазака са родитељима или у организацији вртића па праве асоцијативна поређења. Тако се добијају садржаји за вербализацију, на којима (садржајима) се реализују одређени-изабрани елементи говора. Прикупљени материјали (предмети, шкољке, разгледнице, туристички реквизити, разни сувенири, фотографије са летовања или зимовања, чак и краћи неми филмови које васпитач направи камером и друго, могу изврсно (после) послужити као подстицај за вербализацију у вртићу и оне деце која тамо нису била.

Подстицање на ГОВОРНЕ ИГРЕ и језичко стваралаштво најразличитијих врста представља најлакши, најзанимљивији и најједноставнији спонтани облик рада на развоју говора за време двомесечног летњег боравка деце у вртићима (двориште, башта, парк, излет) и за време летовања или зимовања, поготову у саобраћајним превозним средствима при одласку или повратку, и то из више разлога: 1. групе су хетерогене (по броју, узрасту, предзнањима), 2. за такве игре не треба посебно припремати ни себе ни децу, 3. нису потребна никаква радно-игровна средства (играмо се гласовима, речима, реченицама итд.), 4. деца су увек расположена за такве врсте играрија и то у свако време, на сваком месту и у свакој ситуацији.

И на крају, годишњим планом рада предвиђају се тзв. извори знања, приручна литература, радно-игровна основна средства, поготову оно што треба набавити (а и са децом направити).

Напомена: Разни оријентациони распореди градива за било који временски период (годину, месец, недељу) и за било коју узрастну групу (или све заједно) управо само то и могу бити (оријентација, модел) јер је стварно планирање рада везано за конкретну установу, одређену узрастну групу и њен састав, за стање језика групе, за дидактичка средства, искуство васпитача итд., па све то чини специфичним свако конкретно и оперативно планирање (поготову месечног, недељног и дневног рада) и његово реализовање. Према томе, неће бити потпуно исти планови рада за исте узрастне групе (ако их има) у истој установи.

Месечни садржаји рада распоређују се на недеље а ови на дане у недељи.

3. Непосредне припреме васпитача за рад и извођење самог рада

То је реализација програмских садржаја рада.

Ако је васпитач добро урадио сва досад помињана планирања, онда му непосредна припрема за рад и извођење истог неће бити тешко а за децу ће то

увек бити нека врста игре, чак и кад дежурају или помажу у распремању просторија и сл.

Припреме се праве у писаном облику (док се не положи стручни испит) или у облику скица (касније). Без обзира на дужину радног искуства, савестан васпитач никада неће доћи на посао неприпремљен. Прављење припрема обавезује васпитача да размисли о свему што ће му бити потребно за извођење рада са децом, да направи неко дидактичко средство, да провежба нешто на неком музичком инструменту, да обнови садржај песме или приче, да размишља о образовним и васпитним задацима игре-вежбе са децом итд. Без непосредног припремања нема успеха у раду, без обзира на планирање. Планирање је законска обавеза, припремање је ствар схватања дужности, а извођење рада јесте резултат свега тога (и још много којечега).

Кад раде два васпитача са истом групом, нужно је да чешће посећују једно-друго у раду, да мењају искуства, да заједно раде на заједнички испланираном раду за своју групу итд.

Размишљање о методичким поступцима и облицима рада, спада у главни део припреме, поред циља, образовног и васпитног.

Писана припрема за дневни рад васпитача ради се по приложеном моделу. Таква припрема треба да обухвати рад васпитача у току дана, који се уклапа у дневни режим живота и рада установе. Значи, поред рубрика обухваћених у моделу (који следи), писана припрема за дневни рад обухвата још и следеће (све зависи од тога где се ради и узраст деце с којом се ради: јаслице, вртић):

1. активности деце пре доручка (јутарње за вртић),
2. коришћење и неговање културно-хигијенских навика пре и после обеда, као и саме обеде, за рад са децом (не само) на развоју говора, поготову у јаслицама,
3. детаљну разраду тзв. усмерених активности.
4. слободне дечје активности у радној просторији или напољу,
5. слободне дечје игре,
6. шетње и боравак на чистом ваздуху,
7. евентуална посета дечјем позоришту или зоо-врту, краћи излет и сл.,

8. приказивање дијафилма или дечјег филма и друге послеподневне активности деце до одласка кућама,

9. припреме за разне прославе, празнике и свечаности (ако то није редован рад са децом) итд.

Ако се деца збрињавају у послеподневним и касновечерњим часовима, због потреба родитеља а и карактера дечје установе, онда се и рад прилагођава тим условима. То поготову важи за тзв. путујуће вртиће (или путујуће васпитаче) који имају специфични режим живота и рада, од чега зависи и планирање и припремање васпитача, а и сам рад са децом.

Посебна писана припрема из једне области-подручја рада, за децу предшколског узраста, прави се само онда ако се хоће нешто да демонстрира, кад се изводи одређена вежба пред другим итд.

МОДЕЛ ПИСАНЕ ПРИПРЕМЕ (за усмерену активност из развоја говора)

1. Установа _____, датум _____,
узрастна група и могући-планирани број деце која ће учествовати у раду

2. Ко изводи активност (васпитач, ментор, педагог итд.)

3. Образовно-васпитни циљеви активности и конкретни образовни задатак

4. Основна метода рада, у интеракцијским односима и са другим методама
које ће бити коришћене

5. Радно-игровна средства за извођење активности

6. Садржај игре-рада са децом (измишљена прича, догађај неки, доживљај,
садржај неког текста из дечје књижевности, нека говорна игра и сл. томе)

7. Описати ток игре-рада са децом

8. Начин контактирања са децом који ће преовладавати током игре (фронтални, у мањим игровним групама, индивидуални и индивидуализовани, комбиновано) _____

---

9. Могућа и потребна корелација рада из других подручја делатности деце

---

10. Друге активности које се планирају после ове усмерене

Што конкретнија припрема васпитача за рад (укључујући и писање припреме), било за дневни рад, било за неку дечју активност, посебно за усмерене, обично гарантује успех у раду (за нас) или игру (за децу), што се може проверавати на различите начине (блиц провера предзнања или способности деце пре рада и усмена провера на крају игре) и у различитим временским интервалима (испитивање на почетку школске године, запажање у току рада, провера на полугодишту или на крају школске године итд.).

Дакле, планирање рада на развоју говора деце обухвата и његову полазну основу чине:

1. начин збрињавања деце у установи;
2. узрастна група деце и њен састав;
3. десетомесечни план узрастне групе у целини;
4. двомесечни план рада у вртићу за време распуста, или план рада на летовању и зимовању;
5. месечно планирање рада разбијено на недеље;
6. корелација рада са другим подручјима делатности а и унутар само једног подручја (овде, матерњег језика), тзв. спољашња или хоризонтална и унутрашња или вертикална корелација и повезивање програмских садржаја рада;
7. подаци са запажања или испитивања стања говора деце;
8. утицаји на говор деце и подаци из диференцијалне граматике (ако је васпитач има или је сам прави);
9. радно-игровна средства којима вртић располаже, која треба набавити или направити.

ЈУН (Оријентациони распоред рада) Тема: БЛИЖИ СЕ ЛЕТО (Садржаји и начин рада зависе од узраста деце-групе са којом се ради)

I. недеља ЦВЕЋЕ

1. околина: врсте цвећа, именовање, нега цвећа у башти, парку ...
2. говор: игре цвећем, песме, приче, загонетке и допуњалке о цвећу;
3. музичко: певање песама о цвећу;
4. матем. појмови: брање и бројање цвећа, скуп цвећа-венац;
5. физичко: како цвеће расте, отвара се и затвара; ликовно: обликовање цвећа и сл.

II. недеља ПОВРЋЕ

1. околина: пијаца поврћа. продавница. спремање поврћа у кухињи;
2. говор: Поврћијада Љ. Ршумовића, песма, драматизација;
3. музичко: песме о поврћу, певање;
4. ликовно: обликовање поврћа на различите начине;
5. физичко: покрети сађења, неговања и брања поврћа; матем. појмови: упоређивање облика и величине поврћа, брање и бројање и сл.

III. недеља САОБРАЋАЈНА СРЕДСТВА

1. околина: чиме и како све путујемо, превозна средства;
2. говор: синоними од ИЋИ, игра КО СЕ КАКО (и зашто тако) КРЕЋЕ;
3. физичко: ко се како креће — опонашање; музичко: ритам кретања и јављања саобраћајних средстава;
4. матем. појмови: упоређивање саобраћајних средстава, мерење времена путовања;
5. ликовно: обликовање саобраћајних средстава;

IV. недеља КО КАКО ЛЕТУЈЕ (људи, животиње, птице, саобраћајна средства, ствари, играчке, насупрот зими КО КАКО и где ЗИМУЈЕ)

1. околина: село, поље, шума, планина, реке ... и живот у њима;
2. физичко: опонашање ходања, пливања. летења, кретњи инсеката;
3. говор: стваралачко причање БИО САМ НА ЛЕТОВАЊУ прошле године, ИДЕМО НА ЛЕТОВАЊЕ ОВЕ ГОДИНЕ; Цврчак и мрави, Паукова мрежа Десанке М.;
4. ликовно: обликовање актера радњи басне и песме под 3;
5. матем. појмови: упоређивање и бројање инсеката; музичко: јављање инсеката и певање песмица о њима.

СЕПТЕМБАР (оријентациони распоред рада): тема МОЈ ВРТИЋ, за све групе; и МОЈЕ МЕСТО. за старије узрасте

I. недеља МОЈ ВРТИЋ и његова ближа, и даља околина (Мој дом)

1. говор: Ко је где и како провео лето? (стварно причање по сећању, а може и стваралачко у старијим узрастима);

2. околина: упознавање вртића, дворишта и најближе околине, саобраћајна средства која смо користили за одлазак ,на летовање и повратак;

3. матем. појмови: мало-много деце, играчки и другог у вртићу и околини, али и на летовању;

4. ликовно обликовање по сећању, са летовања, игре на песку;

5. физичко и музичко: покретне игре са певањем (о деци, вртићу, члановима породице и слично).

II. недеља ШТА СВЕ ИМАМ И ЧЕМУ МИ ТО СЛУЖИ?

1. околина: делови тела и одевно-обувни предмети (упознавање себе);

2. говор: као у околини, проткано песмицама и краћим причама;

3. физичко: покрети руку и ногу, главе, трчање, скакање, хватање;

4. ликовно обликовање делова тела људи и животиња;

5. музичко: певање одговарајућих песмица, матем. појмови упоређивање делова тела људи и животиња (и одевно-обувних предмета);

III. недеља ПОЈАМ О ВРЕМЕНУ (у зависности од узраста)

1. околина: календар природе-времена;

2. говор: текстови о времену (Дани у недељи Драгана Лукића) и о месецу септембру;

3. физичко и музичко: Шта се кад (и како) у току дана и ноћи ради? (показивање, уз певање одговарајућих песмица о умивању, прстима итд.);

4. ликовно обликовање радњи у току дана и ноћи;

5. матем. појмови: бројање дана и месеца, часова, уз именоване;

IV. недеља ЗАВРШИЛО СЕ ЛЕТО и почиње јесен

1. околина: наше двориште, парк, врт, поље, шума, место у коме живимо (у ово годишње доба, паралеле са другим годишњим добима);

2. говор: антоними (крај-почетак, лето-зима, јесен-пролеће, дан-ноћ, јутро-вече, светло-мрак, топло-хладно итд.);

3. ликовно обликовање по опажању (двориште, парк, шума) и по сећању за које друго годишње доба;

4. музички инструменти (именовањем распознавање по звуку и сл.);

5. физичко: ко се како креће (животиње, инсекти, бебе-деца-људи);

6. матем. појмови: бројање лишћа и скуп лишћа, облици играчака у вртићу (упоређивање).